

ОБНОВЉЕЊЕ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ – СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ (1920). АНАЛИЗА ПРОГЛАСА УСПОСТАВЉАЊА СРПСКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ КАО ИСТОРИЈСКОГ ИЗВОРА О САМОМ ДОГАЂАЈУ

(Поводом јубилеја – век обнављања Пећке Патријаршије (1920-2020))

Ивица ЧАИРОВИЋ

Православни богословски факултет, Универзитет у Београду, Београд,
Република Србија

УВОД

Двадесети век Христове ере донео је велике промене у друштвено-политичком животу Европљана које су условиле велике геополитичке, али и црквено-јерархијске промене на свим европским просторима. После Првог светског рата, који је однео на милионе живота, нестале су велике монархије, а – до тада – моћни султанат сужен је на мали простор, тако да је у тим новим околностима, после рата и мировних конференција, настало неколико држава које су до тада биле у границама поменутих монархија или су одвојене од султаната. Нове политичке околности захтевале нужно и друштвене промене.

Ово истраживање бавиће се променама које су се десиле после Првог светског рата на просторима Балканског полуострва. Када је основана Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославија, стекли су се услови за обнову Пећке Патријаршије, која је укинута у доба турократије, и стварање јединствене Српске Православне Цркве (1920). После уводних напомена о црквено-јерархијским и историјским приликама крајем 19. и почетком 20. века овај прегледни рад биће приказ самог догађаја обнављања Пећке Патријаршије на основу *Прогласа...* који је сачињен тим поводом и који се данас чува у Архиву Југославије, те ће сам текст *Прогласа...* послужити као историјски извор који ће поновљеним читањем разјаснити околности свечаног чина обнове Пећке Патријаршије (1920).

СТАЊЕ У СРПСКИМ ПРАВОСЛАВНИМ ЕПАРХИЈАМА И МИТРОПОЛИЈАМА У УЈЕДИЊЕНОЈ КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

Лице Европе од 1914. до 1918. трајно је промењено: побеђена је Хабсбуршка монархија, Отомански султанат, а Руска царевина династије Романових је нестала после насилног државног удара. Три велике и моћне

државе сада су биле са смањеним утицајем на свим нивоима, тако да је српски род који је живео и у Хабзбуршкој монархији и у Отоманском султанату добио могућност да се уједини и у државном, и у црквеном смислу.

После проглашења Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. децембра 1918. године, у новој држави нашли су се готово сви православни Срби. Тако су се у новој држави нашли готово сви делови некадашње Пећке Патријаршије тј. помесне Српске православне Цркве – епархије: Београдска, Шабачка, Жичка, Нишка и Тимочка, затим Карловачка Митрополија (коју су чиниле епархије Вршачка, Будимска, Бачка, Сремско-карловачка, Пакрачка, Темишварска и Плашчанска) и Црногорско-приморска (коју су чиниле митрополије Црногорска и Пећска и епархија Никшићска), а затим и митрополије у Босни и Херцеговини (Бањалучко-бихаћка, Дабробосанска, Захумско-херцеговачка и Зворничко-тузланска), и епархије Далматинско-истријска и Бококоторско-дубровачка; уз епархије у Старој Србији тј. Косову и Метохији и Јужној Србији тј. Македонији (митрополија Скопска и епархије Рашко-призренска, Велешко-дебарска, Пелагонијска, Битољска, Струмичка и Преспанско-охридска) и део митрополије Воденске, које су до Првог светског рата биле под управом Патријаршије константинопољске. [9]

У Краљевини Србији почетком 20. века, Црква, односно Београдска митрополија са неколико епархија, доживела је духовни полет у сваком погледу. У време балканских ратова (1912-1913) и Првог светског рата (1914-1918) Србија је преживела тешке губитке и невоље заједно са својим напаћеним народом, велики број свештеника је пострадао, многи храмови и манастири су девастирани, али су и због избеглиштва народа многе српске области опустеле. Са оптимизмом је дочекано ослобођење 1918. године.

Са друге стране, током два века аутономног постојања, Карловачка митрополија била је организована на основу привилегија добијених од аустријске државне власти. У време цара Јосифа II, а пре тога царице Марије Терезије и реформи које су они спроводили у држави, положај Срба и Цркве регулисан је посебним актима. Црквено-народни сабор из 1769. год. донео је одлуке о свом положају које су ушле у такозвани *Регуламент*, а затим у *Деклараторију* (1779), којом је живот Карловачке митрополије уређен, а такво стање је трајало све до 1868. године, када је цар Фрања Јосиф I издао *Краљевски Рескрипт*, који је био на снази све до уједињења свих области у једну Српску православну Цркву. [10]

Уз наведено, треба додати да је област источне Србије (Ниш, Пирот и Врање) ушла у састав Србије 1878. године. Самим тим су и црквене јединице

у том крају дошле под јурисдикцију Српске митрополије. Међутим, Јужна Србија и Повардарје су још увек чекали националну, српску јерархију. У тим областима је кроз целу другу половину 19. века била развијена српска просветна и црквена мисија, као и пропаганда. Ту су деловали многи српски учитељи и свештеници. У Призрену је основана богословија, 1871. године, а затим и многе друге српске школе, штампарије, просветно-културна друштва и установе. [10] У тим новим околностима, на катедре тих епархија долазе српски епископи: у Призрен 1896. године, у Скопље следеће године, а у Велес 1910. године. И ове епархије су 1920. године ушле у састав Српске православне Цркве, а такође је и Црна Гора, односно Црногорска митрополија, ушла у састав обновљене Српске Патријаршије. Године 1867. дошло је до нове поделе између Аустрије и Угарске (Мађарске), када је Далмација са својим епархијама Далматинско-истријском и Бококоторском потпала под јурисдикцију румунско-русинске Буковине, назване Буковинско-далматинска митрополија. [12] Такво стање је остало све до уједињења Српске православне Цркве. У Босни и Херцеговини су, после укидања Пећке патријаршије у доба турократије, црквене јединице потпале под јурисдикцију Цариградске Патријаршије. Положај православних у Босни и Херцеговини био је изузетно тежак. Дешавали су се многи – по православне – немили догађаји: букнуо је устанак (1875), затим је на Берлинском конгресу (1878) одлучено да Аустроугарска може да окупира просторе Босне и Херцеговине. У новонасталим околностима, Црква је у тим крајевима после конвенције Аустроугарске државе и Васељенске патријаршије (1880) добила извесну аутономију и право на сопствену црквену јерархију. Описане православне области у којима је живео српски народ уједињене су у Српску православну Цркву на дан када се молитвено прослављају сви српски светитељи, 12. септембра 1920. године. [11]

ПРИПРЕМЕ ЗА ОБНАВЉАЊЕ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАШИЈЕ (1920)

Припреме за обнову Пећке Патријаршије ишле су синхронизовано са стварањем услова за проглашење Краљевине СХС. На почетак припрема за важан догађај обнављања Пећке Патријаршије, из Београда је делегација кренула 31. децембра 1918. године,¹⁰⁴ до Карловаца, где је још исте вечери на седници са архијерејима Карловачке Митрополије донета одлука о

¹⁰⁴ Припреме за проглашење свих српских црквених области у заједничку Патријаршију почеле су 31. децембра 1918. године, када је у Сремским Карловцима одржана заједничка конференција представника свих делова Српске православне Цркве. [11]

уједињењу свих црквених православних јединица у једну Српску православну Цркву. Њој ће у блиској будућности приступити и епархије и митрополије из Црне Горе, Босне и Херцеговине, Далмације и Хрватске. Ове одлуке су усвојене на седницама Светог Архијерејског Сабора, те је тако могло да се приступи и званичном догађају уједињења црквених облати у једну Српску Православну Цркву.

Затим су се, у Београду, 26. маја 1919. године, састали епископи свих делова некадашње Пећке патријаршије и прогласили, сада у новој држави, духовно и административно јединство, односно црквено уједињење. [11] Тада су се стекли сви услови да некадашња Пећка патријаршија, укинута далеке 1766. године, буде обновљена. Нова државна власт на челу са краљем Петром I дала је сагласност, а одлуку православних епископа озваничио је регент Александар указом од 17. јуна 1920. године. [11]

Пре свега, Српска православна Црква се обратила Цариградској патријаршији као Мајци Цркви и упознала ја са новим околностима у којима се нашао српски православни народ, који је желео да се обнови Српска Патријаршија.

Према сачуваним архивским документима Министарства вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца било је и другачијих предлога за избор места у коме ће бити одржана седница. Наиме, начелник Министарства вера је, због боље координације и организовања ове историјске свечаности, саставио у августу 1920. године начелни елаборат који је поднео надређеном министру и у њему навео Београд – као место свечаног уједињења, затим је – у елаборату – предложено да је потребно образовати један одбор: по једног архијереја, вишег чиновника Министарства вера и професора Богословије Светог Саве и члана Епархијског црквеног суда из Београда; са сарадницима. [6]

ДАН ОБНОВЉЕЊА ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ СВИХ СРПСКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ЕПАРХИЈА И МИТРОПОЛИЈА У КРАЉЕВИНИ СХС

На дан Сабора српских светитеља, 12. септембра 1920. године, одржана је свечана седница Светог архијерејског Сабора у Сремским Карловцима, на којој је донета одлука да се Српска православна Црква уздигне на степен Патријаршије. Уз то је начелник изразио мишљење да је оправдано да се, пре проглашења, а после одлуке Средишњег сабора већ наведене епископије присаједине Митрополији у Србији, Конференција уједињених епископа претвори у Свети архијерејски Сабор Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. После овог предлога, министар вера је писао Епископу жичком

Николају (Велимировићу) и митрополиту пећком Гаврилу (Дожићу). [5], [7] Епископ Николај одговорио је 26. августа 1920. министру вера Тутомиру Алауповићу и том приликом га обавестио да је наредио архимандриту манастира Жиче да носи предложене ствари у Београд, на Изборни Сабор за новог патријарха, али му је игуман Жиче рекао да ти предмети нису у овом манастиру. Митрополит Гаврило 27. августа 1920. обавестио је Министарство вера да је одредио игумана манастира Високи Дечани, Леонтија, да носи „крст цара Душана, најстарије евангелије дечанске Лавре и епитрахил, орар и кадионицу из доба Црнојевића". У међувремену је, из за сада непознатих разлога, ипак одлучено да свечаност буде у Сремским Карловцима, пошто се Министарство вера припремало као да ће свечаност бити у Београду.

3. 1. *Проглас успостављања Српске Патријаршије на дан Сабора српских просветитеља 12. IX 1920. - 20. VIII 1920. у Сремским Карловцима* као историјски извор – Сам догађај је био добро организован са два аспекта: државног и црквеног, а све је децидно прецизирано у једном крајњем и кончаном документу, који је објављен поводом самог дана обнове Пећке, односно Српске, Патријаршије: *Проглас успостављања Српске Патријаршије на дан Сабора српских просветитеља 12. IX 1920/20. VIII 1920. у Сремским Карловцима*, где је јасно описан протокол на сам дан обнове, односно уједињења.

Из *Прогласа* се сазнаје да је свечана Света архијерејска Литургија у Саборној цркви у Сремским Карловцима почела у 8 часова; док су у литији архијереји дошли до сале за седницу после Литургије, у 10 часова. Архијереје су, у сали за седнице, дочекали руски архијереји,¹⁰⁵

¹⁰⁵ После октобарске револуције (1917) више милиона Руса напустило је отаџбину и кренуло у миграције према Западној Европи и Сједињеним Америчким Државама. Године 1921, у српским Сремским Карловцима одржан је први велики сабор Руске Православне Заграничне Цркве. На челу ове црквено-јерархијске организације која се непланирано нашла у Сремским Карловцима био је Митрополит Антоније (1863-1936) као један од најистакнутијих руских богослова са краја 19. и из прве половине 20. века, некадашњи ректор Треће руске Духовне академије, учитељ многих генерација теолога, међу којима и истакнутих личности (Патријараха руских Тихона, Сергија, Патријарха српског Варнаве), који је био и кандидат за Сверуског Патријарха (1917), у Карловцима – првојерарх Руске Заграничне Цркве. Са њим је из Русије у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца дошао велики број свештеника, монаха и монахиња. Тако је према једном извештају 1929. године од 2924 српских свештеника било 214 Руса, а монахиње су значајно утицале на обнављање женског монаштва у српским манастирима.

администратори епархија, ректори богословија, изасланици царских лаври манастира Студенице, Жиче, Пећи и Дечана, чланови Главног одбора свештеничких и монашких удружења; док је у сали хор појао *Царју небесни*; по шест свештеника из литије распоређена су лево и десно од камина, по тројица ђаконa распоређена су испод слике *Крунисање Цара Душана*, а седми са кадионицом Светога Саве пред иконом Светога Саве.

Свечано проглашење обновљене Пећке патријаршије (1920) одржано је у саборној дворани Патријаршијског двора у Сремским Карловцима, која је за ту прилику била посебно украшена сликама из новозаветне, али и српске историје. Од српских реликвија у сали је било Мирослављево јеванђеље, као и сребрни пехар кнеза Лазара и кнегиње Милице. На столу, за којим је седело петнаест архијереја, налазио се крст цара Душана из манастира Дечана.

Престолонаследник Александар I Карађорђевић¹⁰⁶ је дошао у пратњи председника Министарског савета и својом свитом у 10 часова на железничку станицу где су делегацију дочекали министар вера, Одбор за прославу, војвода Петар Бојовић командант Прве армије, велики жупани сремски и новосадски и градоначелник Сремских Карловаца. Поворка је кренула са станице у 10,05 часова и то овим редом: кола маршала Двора са

¹⁰⁶ Александар I Карађорђевић (1888-1934) у време Првог светског рата био је регент престолонаследник Краљевине Србије (1914-1918), затим регент престолонаследник Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1918-1921), па краљ Срба, Хрвата и Словенаца (1921-1929) и на крају краљ Југославије (1929-1934). Био је млађи син Петра I Карађорђевића и кнегиње Зорке и брат Ђорђа П. Карађорђевића. Александар је своју младост провео ван Србије, којом је тада владала ривалска владарска династија Обреновић. Школовао се у Женеви и Санкт Петербургу, а у Србију је дошао када је његов отац изабран за краља Србије после Мајског преврата 1903. године, и одласка династије Обреновић са владарске сцене у Србији. После се његов старији брат Ђорђе Карађорђевић одрекао престола 1909, Александар је постао престолонаследник. Постао је регент свом оцу 24. јуна 1914. године и као такав био је врховни заповедник српске војске у Првом светском рату. После победе у Првом рату, Александар је постао регент основане Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а и краљ 1921. године, после очеве смрти. Владао је аутократски земљом у којој су били изражени социјални и национални контрасти. После убиства у Народној скупштини, завео је Шестојануарску диктатуру 1929, а после две године је донео Октоисани устав. Група завереника из редова усташа и бугарског ВМРО-а га је убила у Марсељу, 1934. године. Наследио га је најстарији син Петар, али је због његових година, земљом до 1941. године владало намесништво на чијем је челу био Александров рођак, кнез Павле.

члановима Одбора за прославу, гардисти на коњима, ескадрон Гарде с фанфарама на челу; свечана кола од четири белца које воде гардисти а у којима се налазе престолонаследник и председник Министарског савета; полуескадрон Гарде; кола у којима су министар вера и командант Прве армије; кола у којима је министар двора са члановима Одбора за припрему; кола дежурног ађутанта и ордонанса; кола ађутанта са чланом Одбора за припрему; кола команданта гарде са управником двора и кола двојице ордонанса официра. Свечана колона која је том приликом лагано пролазила карловачким улицама стигла је пред Патријаршијски двор у Сремским Карловцима у 10 часова и 15 минута. На путу од железничке станице до трга све време су пролазили поред постројених војника, који су свечано поздрављали поворку; а музика је одавала почаст у овом великом догађају. Престолонаследника испред Двора дочекује 16 монаха и двојица архимандрита из фрушкогорских манастира.

Престолонаследник Александар I заузима своје место у 10,20 часова и тек тада Митрополит београдски и целе Србије Димитрије отвара седницу и чита одлуку о проглашењу Успостављања Српске Патријаршије. Хор с десне побочне стране пева државну химну. Митрополит Димитрије је на крају закључио седницу, а архијереји су, приликом изласка из сале, поздрављали престолонаследника. Саборску одлуку о васпостављању Српске патријаршије саопштио је Митрополит Димитрије, а прочитао је Митрополит тузлански Иларион. Свечаност је завршена благодарењем у патријаршијској цркви, Саборном Храму Светог Николаја у Сремским Карловцима.

На благодарењу, са амвона, Митрополит зворничко-тузлански Иларион је прочитао Прокламацију престолонаследника Александра и Указ о проглашењу Српске Патријаршије. Благодарeње се завршило у 11,45 часова. [1]

Сам протокол указује на битност догађаја уједињења свих српских православних епархија у једну признату на нивоу свих помесних православних Цркава у свету, Српску православну Цркву. След догађаја говори да је све започело литургијски, а да се уз највеће државне почести, догађај претворио у државно-национално-црквено дело које је ујединило све православне Србе у једној држави, сада и у једној Цркви. Свим Србима је од тада била жеља да имају једног верског поглавара – Патријарха српског. Музика и појање хора додатно су узвеличали свечану атмосферу. Реликвије и слике из националне историје будиле су српску националну свест, сада уобличену у једну Цркву под једним Патријархом, који није морао да тражи ни од султана, ни од хабзбуршког цара дозволу за своју службу, већ је био фактор уједињења свих православних Срба на Балканском полуострву, а

после великих миграција које су започете пре Првог светског рата, а настављене све до данас, и на свим светским меридијанима.

ИЗБОР МИТРОПОЛИТА ДИМИТРИЈА ЗА ПРВОГ ПАТРИЈАРХА УЈЕДИЊЕНЕ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ (1920)

Сенку на сјај овог историјског догађаја, међутим, бацила је Влада Краљевине СХС, која је очекивала да учествује у начину избора црквеног поглавара. После уједињења донета је *Уредба о избору првог српског патријарха*, која је октроисала услове избора. Уредбом је одређен Изборни сабор, који је сазивао краљ и коме су осим архијереја додата и световна лица, односно највиши државни функционери и то без обзира на њихову конфесионалну припадност, што је могло да омаловажи сам предањски избор првојерарха једна православне Цркве.

Законодавни одбор Светог архијерејског Сабора се састао пре било каквих потеза Владе, 16. септембра 1920. године. Том састанку су, како Предање налаже, присуствовали архијереји који су могли да чине и архијерејски сабор који би требало да утаничи избор за првојерарха обновљене Патријаршије: Митрополит београдски Димитрије, Епископи Георгије темишварски, Кирил захумско-рашки, Николај жички и викарни епископ Иларион. Под тачком 3. расправљало се о томе да ли је потребан избор патријарха. [4]

Неколико дана после тога, Свети архијерејски Сабор је 28. септембра 1920. изабрао митрополита Димитрија за првог патријарха обновљене Српске Патријаршије. [3] Сабором је председавао Митрополит Димитрије, уз присутне: Епископа темишварског и администратора Митрополије карловачке Георгија, Митрополита: бањалучко-бихаћког Василија и зворничко-тузланског Илариона, Епископа пакрачког Мирона, рашко-захумског Кирила, велешко-дебарског Варнаву, будимског Георгија, нишког Доситеја, жичког Николаја, тимочког Иринеја, шабачког Јефрема и викарног Илариона; а секретар на седници Сабора био је Димитрије Рошу. Епископ Иларион је реферисао о раду законодавне-правне секције и закључио да се не приступа избору Патријарха, него да се декларативно на патријаршијски престо узведе Митрополит Србије Димитрије. У разговору који је уследио против ове одлуке говорили су највише Епископи велешко-дебарски Варнава и нишки Доситеј, док су исту бранили Епископи темишварски Георгије, Јефрем шабачки и викарни Иларион. На завршетку расправе говорио је и секретар Сабора Димитрије Рошу, упозоривши Архијерејски Сабор, да по овако важном питању не би било прилично доносити никакве одлуке, док се не поприча са Министром вера.

Међутим, Министарство вера Краљевине СХС је, 25. октобра 1920. године, објавило службено саопштење у вези са овим догађањима, а на почетку је изражено жаљење што је Министарство стављено у полемички контекст, те су осуђени сви одговорни за тај чин, без именовања било кога, док је о избору првог Патријарха, речено да је закључак архијереја од 26. маја 1919. о успостављању Средишњег архијерејског сабора о припреми избора првог патријарха, у вези са Министарством вера, те да је потврђена и Уредба о Средишњем архијерејском сабору од 28. августа 1919. којом се ставља у дужност да припреми све за коначни избор патријарха. После тога је истакнуто да је 12. септембра 1920. године Сабор, на седници у присуству престолонаследника и Владе, проглашујући обнову Српске Патријаршије, успостављен јерархијски ниво Патријаршије, те је одлучено да се пропише *Уредбу о избору првог српског патријарха*, коју је усвојила Влада, што је указом и потврђено 23. септембра и стављено министру вера у дужност да је и изврши. На крају је наглашено да је избор првог српског патријарха одређен у свему по иницијативи и у споразуму са свим епископима сабраним у Светом архијерејском Сабору. [8]

Изборни сабор Владе, као тело, први пут се састао 12. новембра 1920. са задатком да изабере – већ – изабраног патријарха. Према новој процедури, краљ је актом од 13. новембра прихватио овај начин избора.

Три дана пре Изборног сабора, архијереји су предложили листу кандидата за патријарха, коју су чинили: Архиепископ београдски и митрополит Србије Димитрије (Павловић), Митрополит захумско-херцеговачки Петар (Зимоњић) и Епископ пакрачки Мирон (Николић). На дан када Српска Црква прославља Светог краља Милутина, 12. новембра, одржано је гласање у Сабору, на коме је било присутно 94 лица: 83 гласа за Митрополита Димитрија, два за Митрополита Петра, док је девет било уздржано. Истога дана престолонаследник је потписао указ о именовању митрополита Димитрија за српског патријарха Православне Цркве Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца са седиштем у Београду, а привременим седиштем у Сремским Карловцима. [2]

Тако је потврђено да је први српски патријарх обновљене Патријаршије постао Митрополит Србије Димитрије (Павловић) (1920-1930). Његова титула је гласила Архиепископ пећки, митрополит београдско-карловачки и патријарх српски Димитрије. Устоличен је у Београду исте године, а у манастиру Пећка патријаршија 1924. године.

ЗАКЉУЧАК

Синод Константинопољске Патријаршије 19. марта 1920. године признао је ваљаност уједињења свих српских црквених заједница у једну, самосталну помесну православну Цркву. Три месеца после признања из Константинопоља, државна власт Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца признала је тај чин кроз указ који је 17. јуна 1920. године потписао, у име краља Петра I, престолонаследник Александар Карађорђевић. Патријарх константинопољски Мелентије IV ступио је на патријарашку катедру, у новембра 1921. године, а већ је, заједно са својим Синодом, 19. фебруара 1922. Томосом благословио и саборски – са више епископа – потврдио изузимање некадашњих епархија из јурисдикције Патријаршије константинопољске и припајање Српској православној Цркви. Пет дана касније објављено је писмо Патријарха константинопољског Мелентија у коме је био одговор на писмо Патријарха српског Димитрија. Томос и писмо прочитани су 20. марта 1922. године после Свете Литургије у београдској Саборној цркви.

Дакле, сви политички и црквени послови око обнављања Пећке Патријаршије, односно уједињења свих српских православних области у једну Српску православну Цркву урађени су према канонском реду и Предању православне Цркве. После објективизације дешавања на терену, приступило се званичним припремама, а први корак је тражење благослова од Мајке Цркве, а затим и саборно долажење до уједињења црквене јерархије под омофором Патријарха српског. У историјском документу – *Проглас успостављања Српске Патријаршије на дан Сабора српских просветитеља 12. IX 1920. - 20. VIII 1920. у Сремским Карловцима* – уочава се озбиљност и важност догађаја и потврђује се уобличавање српске историје, културе и вере у једном дану у коме је обновљена српска Патријаршија и створени су услови за избор Патријарха српског, те функционисање српске православне јерархије на мисионарском и пастирско-литургијском пољу међу Србима који су од почетка 20. века почели да живе на свим светским меридијанима. Овај *Проглас*... био је званичан протокол и показатељ добре организације, али и озбиљности српског народа оличене у Влади, краљу и Цркви, у свечаном чину обнављања Пећке Патријаршије 1920. године.

SUMMARY

All political and ecclesiastical issues connected with the restoration of the patriarchate of Pecha, ie the unification of all Serbian Orthodox regions into one Serbian Orthodox Church, were governed by the canonical order and the tradition of the Orthodox Church. After objectifying the events in the field, official preparations began, and the first step was to seek the blessing of the Mother Church and then to unite the church hierarchy under the omophor of the Serbian patriarch. Historical document - *Declaration on the Establishment of the*

Serbian Patriarchate on the Day of the Assembly of Serbian Enlighteners on September 12, 1920 - August 20, 1920 in Sremski Karlovac - notes the seriousness and significance of events and confirms the formation of Serbian history, culture and religion in one day when the Serbian Patriarchate was restored and the conditions were created for the election of the Serbian patriarch and for the functioning of the Serbian Orthodox hierarchy in the missionary and pastoral-liturgical area among the Serbs, who began to live on all the world's meridians from early 20th century. This *Declaration* was an official protocol and an indicator of the good organization, but also of the seriousness of the Serbian people, which the government, the king and the church embodied in the solemn act of restoration of the Patriarchate in Pec in 1920.

REFERENCES

1. Declaration on the Establishment of the Serbian Patriarchate on the Day of the Assembly of Serbian Enlighteners on September 12, 1920 - August 20, 1920 in Sremski Karlovac. In *Archives of Yugoslavia*. 69, 1-1. /Проглас успостављања Српске Патријаршије на дан Сабора српских просветитеља 12. IX 1920. - 20. VIII 1920. у Сремским Карловцима. Ин Архив Југославије. 69, 1-1./
2. Decree of Crown Prince Alexander on the election of Metropolitan Demetrius as the first patriarch (November 12, 1920). In *Archives of Yugoslavia*. 69, 232-358. /Указ престолонаследника Александра о избору митрополита Димитрија за првог патријарха (12. новембра 1920). Ин Архив Југославије. 69, 232-358./
3. Excerpt from the Minutes of the session of the Holy Synod of Bishops of the Serbian Patriarchate held on 15/28. September 1920 in Belgrade, signed by the Secretary of the Parliament Metropolitan Hilarion of Zvornik and Tuzla and certified by Metropolitan Dimitrije. In *Archives of Yugoslavia*. 69, 1-1. /Извод из Записника седнице Светог архијерејског сабора Српске Патријаршије држане 15/28. септембра 1920. у Београду, потписали секретар Сабора Митрополит зворничко-тузлански Иларион и оверио Митрополит Димитрије. Ин Архив Југославије. 69, 1-1./
4. Excerpt from the Minutes of the session of the Legislative Committee of the Holy Synod of the Serbian Patriarchate held on 3/16. September 1920 in Belgrade, signed by Metropolitan Dimitrije. In *Archives of Yugoslavia*. 69, 1-1. /Извод из Записника седнице Законодавног одбора Светог архијерејског сабора Српске Патријаршије држане 3/16. септембра 1920. у Београду, потписао Митрополит Димитрије. Ин Архив Југославије. 69, 1-1./
5. Letter from the Bishop of Zica Nicholas (Velimirovic), (13 / August 26, 1920) to the Minister of Religion. In *Archives of Yugoslavia*. 69, 1-1. /Писмо

- Епископа жичког Николаја (Велимировића), (13/ 26. август 1920) Министру вера. Ин *Архив Југославије*. 69, 1-1./
6. Letter from the Head of the General Department of the Ministry of Religion (August 28, 1920) to the Minister of Religion - Archives of Yugoslavia, Fund "Ministry of Religion of the Kingdom of Yugoslavia". In *AJ*. 69, 1-1. /Писмо Начелника Општег одељења Министарства вера (28. августа 1920) Министру вера : Архив Југославије, фонд „Министарство вера Краљевине Југославије“. Ин *Архив Југославије*. 69, 1-1./
 7. Letter of the Archbishop and Metropolitan of Peć Gavril (Dožić), (No. 1261, August 27/14, 1920) to the Ministry of Religion. In *Archives of Yugoslavia*. 69, 1-1. /Писмо Архиепископа и Митрополита пећског Гаврила (Дожића), (бр. 1261, 27/14. август 1920) Министарству вера. Ин *Архив Југославије*. 69, 1-1./
 8. Official statement of the Ministry of Religion (VNo. 11094 October 25, 1920). In *Archives of Yugoslavia*. 69, 1-1. /Службено саопштење Министарства вера (ВБр. 11094 25. октобар 1920). Ин *Архив Југославије*. 69, 1-1./
 9. ПОРОВИЋ, Р. 2000. *A brief overview of the Serbian Church through history*. Belgrade : Lirika, 2000. 127 p. /ПОПОВИЋ, Р. 2000. *Кратак преглед Српске Цркве кроз историју*. Београд : Лирика, 2000. 127 с./
 10. PUZOVIĆ, Р. 1997. Metropolitanate of Karlovaci. In *Theological Views*. Beograd : ORTHODOXY - newspaper publishing institution of the Serbian Patriarchate, 1997, vol. XXIX, no. 1-4, p. 185-201. ISSN 0497-2597. /ПУЗОВИЋ, П. 1997. Карловачка Митрополија. Ин *Теолошки погледи*. Београд : ПРАВОСЛАВЉЕ - новинско-издавачка установа Српске патријаршије, 1997, год. XXIX, бр. 1-4, с. 185-201. ISSN 0497-2597./
 11. SLIJEČEVIĆ, Ђ. 1991. *History of the Serbian Orthodox Church : Book. 2. From the beginning of the XIX. century until the end of World War II*. Belgrade : Belgrade Publishing and Graphic Institute, 1991. 672 p. /СЛИЈЕПЧЕВИЋ, Ђ. 1991. *Историја Српске православне Цркве : Књ. 2. Од почетка XIX. века до краја другог светског рата*. Београд : БИГЗ, 1991. 672 с./
 12. VESELINOVIĆ, R. 1986. Serbs in Dalmatia. In VESELINOVIĆ, R. - IVIĆ, P. et al. 1986. *History of the Serbian people. Book 4. Tom 2*. Belgrade : Serbian Literary Association, 1986. p. 7-66. /ВЕСЕЛИНОВИЋ, Р. 1986. Срби у Далмацији. Ин ВЕСЕЛИНОВИЋ, Р. - ИВИЋ, П. et al. 1986. *Историја српског народа*. Књ. 4. св. 2, Београд : Српска књижевна задруга, 1986. с. 7-66.

RENEWAL OF THE PATRIARCHATE OF PEC - SERBIAN ORTHODOX CHURCH (1920). ANALYSIS OF THE PROCLAMATION OF THE ESTABLISHMENT OF THE SERBIAN PATRIARCHATE AS A HISTORICAL SOURCE ABOUT THE EVENT

Ivica CAIROVIC, assistant professor, Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, Mije Kovacevića 116, 11060 Belgrade, Republic of Serbia, icairovic@bfspc.bg.ac.rs, 00381112762732

Abstract

Changes in the socio-political life of Europeans in the 20th century caused great geopolitical as well as church-hierarchical changes. After the First World War, large monarchies disappeared, resulting in several states that were until then within the borders of these monarchies, and new circumstances required social change. This was also the case with the founding of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, and later Yugoslavia, which conditioned the restoration of the Patriarchate of Pechnya and the unification of the Serbian Orthodox Church (1920). This evaluation document is a review of the restoration event itself based on the Declaration made on this occasion, and the text of the Declaration itself will serve as a historical source to clarify the circumstances during the ceremonial act of restoring the Pec Patriarchate.

Keywords

Serbian Orthodox Church, Kingdom of Yugoslavia, Patriarchate of Pec, history, unity